

SAMBAND

No. 49.   Måi   1912.

“Samband”, — fortsættelse af kvartalskriftet Valdris Helsing — udkommer hver maaned, er tilegnet bygdela-bevægelsen og vil søge at fremme bygdela-genes formaal og arbeide for deres fremgang og trivsel. Abonnementspris, \$1.00 aaret; enkelte hefter 10 cents hvert.

Udgives af SAMBAND PUBLISHING ASSOCIATION, 322 Cedar Ave., Minneapolis, Minn.

Bestyrer og redaktør:

A. A. Veblen.

E. BJORN

ISSUED MONTHLY AT MINNEAPOLIS, MINN.

Entered as second-class matter December 5, 1910, at the post office at Minneapolis, Minn., under the Act of March 3, 1879.

Valdris Samband.

Aarskontingent 25 cents. For en dollar aaret faar man baade medlemsrettighed og bladet "Samband". Valdriser og personer gift med Valdriser kan bli medlemmer.

Embedsmænd og styre:

A. A. VEBLÉN, President, 614 Oak St., Minneapolis, Minn.
BENDIX HOLDAHL, Vice President, Roseau, Minn.
A. M. SUNDHEIM, Secretary, 3205 Park Avenue,
Minneapolis, Minn.

O. A. HAIN, Minneapolis, Minn.
HARALD THORSON, Elbow Lake, Minn.
OLE ROOD, Minneapolis, Minn.

Fotografiske **Billeder af Bygdestevner** og andre møder, taget med **SKAGE BROTHERS' "Cirkut" Camera**, er at faa frit tilsendt til vedføjede priser. Disse billeder er særdeles gode og greie, paa double weight papir, de fleste 28 x 8 tommer store.

Nordfjordstevnerne 1910 og 11 \$1.00

Landingstevnet 1911, Hadelandstevnet 1911, Valdris-stevnet 1911, Synodens og forenede kirkes aarsmøder 1911, m. flere, 75 cents hvert.

SKAGE BROS.,

416 20th Avenue N., Minneapolis, Minn.

PIANOER og ORGLER

Ikke for at vise frem noget billede, men for at faa tilladelse til at henlede Deres opmærksomhed paa vort store lager af instrumenter, da det vil interessere enhver musikelskende.

Skriv efter vor katalog og nævn hvad som ønskes, piano, pipeorgel, kapelorgel eller husorgel. Nævn "Samband".

Northwestern Music House, CARL RAUGLAND

520 - 2nd Ave. S., Minneapolis, Minn.

DEN KATOLSKE FARE.

Bogen om Gustav Adolf og Trediveaarskrigen og den katolske Fare i Amerika, af A. Fryxell, Dr. H. G. Stub o. a., indb. \$1.00, heftet 75 cents, portofrit, faaes ved at skrive til udgiveren, **Rev. E. Jensen**, 2516 14th Ave. S., Minneapolis, Minn. — Paa det kraftigste anbefalet af U. S. Senator Knute Nelson og kirkebladene.

Samband

(continuation of Valdris Helsing)

is a monthly magazine devoted to old country folk-lore, tradition, and history, and historical and biographical sketches from the Norwegian settlements in America. It is especially dedicated to the bygdelag movement among Americans of Norwegian origin or descent, and seeks to further the growth of the bygdelag societies and the attainment of their aims and objects.

Subscription price, \$1.00 a year.

Single copies, 10 cents.

Published at 322 Cedar Ave., Minneapolis, Minn., by the **Samband Publishing Association.**

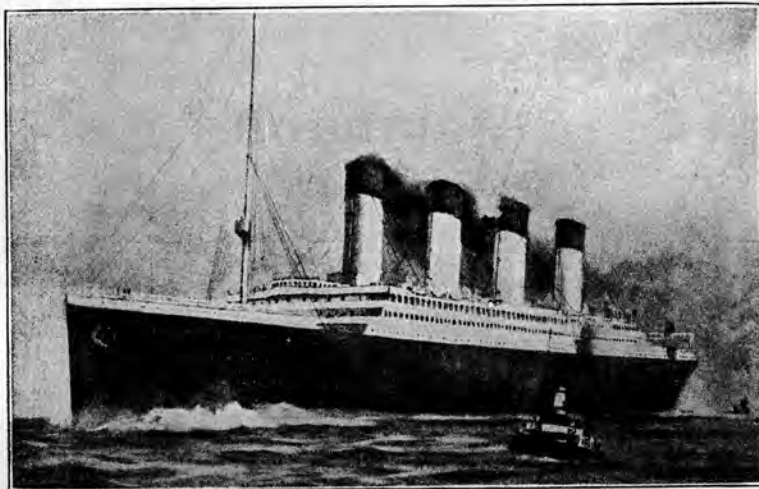
Manager and editor:

A. A. Veblen.

Indhold af No. 49, Mai, 1912.

	Side
Rapport fra bygdelagenes bladkomite. Ved Martin Ulvestad, sekr.	217
Dødens Borgerkathekismus. Dr. O. E. Hagen.	218
Fra bygdelagsbevægelsens første kapitel. Red. og Pastor E. Jensen	222
Af Valdris Sambands historie (Dr. J. S. Johnson)	230
Rock Prairie, VII. Dr. J. S. Johnson	233
Bade og Badestuer. K. E. Onstad.	240
Sagn og smaastubber fra Sætedalen. K. A. Helle.	246
Storsigri. Ole Rustebakke.	250
Vesleknut paa Bakka. K.	253
Gilbert Kjørstad død. T. S. Belgum.	256
Ragnild Bjørnson død. B. K. B.	257
Pastor N. J. Ellestad	258
Slig er det. Herman Karlsgodt	259
Af et Brev fra S. H. Ramberg	260
Hallingen og Storethune-Eivind. A. A. Quale	260

Vi tillader os at kalde vore læsers opmærksomhed hen paa avertissementerne. De er fra paalidelige firmaer alle sammen og at stole paa. Nævn "Samband" naar du svarer paa dem.

The White Star Line

indbefatter

Verdens største, fineste og mest moderne indredede Dampskib

OLYMPIC

45,000 Tons—882 Fod lang.

ADRIATIC, BALTIC, CEDRIC, CELTIC,
fra 21,000 til 25,000 Tons.

Ligesaa de store nye og godt likte Dampskibe

LAURENTIC og MEGANTIC.

EKSKURSIONER AFGAAR:

Fra Minneapolis		Afreiser	Fra Minneapolis		Afreiser
1. Mai	OLYMPIC	4. Mai	15. Mai	TEUTONIC	18. Mai
1. Mai	CANADA	4. Mai	20. Mai	CELTIC	23. Mai
6. Mai	BALTIC	9. Mai	22. Mai	OLYMPIC	25. Mai
8. Mai	MEGANTIC	11. Mai	22. Mai	LAURENTIC	25. Mai
13. Mai	CEDRIC	16. Mai	25. Mai	CYMRIC	28. Mai
15. Mai	OCEANIC	18. Mai	27. Mai	ADRIATIC	30. Mai

Uovertrufne Bekvemmeligheder paa 3die Plads.

God og tilstrækkelig Mad serveres paa Borde dækkede med hvide Bordduge. Smaa, fine Rum for 2 eller 4 Personer, som kan reserveres og erholdes, hvis Rumets Nummer paaføres Billetten.

Hvide Stjerne-Liniens billigste Billetpriser til og fra Skandinavien, samt andre nyttige Oplysninger om Reisen erholdes gratis, hvis man henvender sig til

O. E. BRECKE,

NORTHW. PASSENGER AGENT

119 & 121 SO. 3RD ST., - MINNEAPOLIS, MINN.

IV

Samband.

No. 49

Mai

1912

Rapport fra Bygdelagenes bladfomite.

Ved stævnerne, som de respektive bygdelag holdt i 1911, blev der valgt repræsentanter til at underhandle om fælles organ for bygdelagene. Disse repræsentanter mødte i Minneapolis den 8de November sidstleden, og paa det møde udnævntes en tremandskomite bestaaende af Pastor N. Anderson, Lærer Bj. Bjørnaraa og undertegnede til at udarbejde og fremlægge forslag i lagens anledning til lagene. Denne komite holdt saa møde i Minneapolis den 12te Mars dette aar og enedes om følgende henstilling til bygdelagenes anstundende aarsmøder:

1. Bygdelagene tilraades, at gjøre „Samband“ — med saadanne forandringer, som maatte findes nødvendige og hensigtsmæssige — til fælles organ.

2. Hvert lag, som erklærer sig villigt til at jannes om fælles organ, vælger en inkorporator.

3. Der oprettes en driftskapital af \$2,000 fordelt paa 20 aktier a \$100 pr. aktie. Hvert lag kjober og eier en aktie.

4. Naar saamange som ti lag har gaaet med paa dette, træder de af lagene valgte inkorporatorer sammen, inkorporerer sig og danner fællesorganets styrelse, som da overtager organet, vælger redaktør og andre nødvendige bestilingsmænd, samt i et og alt styrer bladets drift.

5. Efterhvert som nye lag slutter sig til, forsøges infor-

poratørernes antal med en for hvert lag. Naar antallet overstiger 20 lag, øges driftskapitalen med \$100.00 for hvert saadant lag.

6. De lag, som nu eier og driver sine egne organer anmodes om at slaa disse sammen med det for fælles organ her nævnte blad og vil fællesorganets bestyrelse efter bedste evne gjøre alle de indrømmelser, som den med de samlede lags bedste for øie ser sig istand til.

7. De lag, som enes om fællesorganet, ansætter hver sin korrespondent, som paa sit lags vegne og til lagets brug tilstaaes mindst en side af bladets spalterum af hvert nummer.

8. For at give tilstrækkeligt spalterum anbefales, at bladet forstørres til almindeligt magasinformat.

Ifølge beslutning sendes et kopi af denne rapport til de norske blade i Amerika saavel som til alle bygdelag.

Erhødigst,

Martin Ulvestad.

Minneapolis, 16de April, 1912.

Dødens Borgerkathekismus.

Af Dr. D. E. Hagen.

Det var i 1830-aarene, at Sylvester Sivertson forfattede sin valghymne, som ikke saa aldeles uden grund har været kaldt „den frie borgers kathekismus.“ Det var farlige tider for Norge dengang. Naar som helst kunde man vente sig, at krigsfurien vilde vaagne fra sin slummer, thi, at den kun slumrede for at vinde tid og kræfter, var nok den gjængse opfatning af stillingen. Vel frembød personalunionen med Sverige mange fordele og det vigtigste var, at man fik raget konstitutionen ud af ilden, men enhver Nordmand vidste meget

godt, at freden til Mojs ikke huede Unionskongen. For ham var den kun et quasi-opgjør. Hvad han attraaede var Norge med hud og haar, ikke i personalunion, ikke engang som lydrike eller endog provins, men et Norge tilintetgjort og indlemmet i hans rige; han havde jo tilbyttet sig Landet for Finland, og til gennemførelsen af byttekontrakten skulde russiske kossjaker forhjælpe ham. Vel fik Norge de høitideligste forsikringer om sin ligestilling med Sverige i unionen, men saa Nordmænd fæstede lid til eventyreren Bernadotte, af Napoleons naade marschall i den franske arme og prins af Ponte Corvo (Stragebroen), som selv baade sin velgjører og sit fædreland og hjalp til at give begge dødsstødet. Hvem kunde borge for, at en saadan mand ikke vilde bryde de helligste løfter, naar hans egen fordel fordrede det. Men der var fornuftig ledelse i Norge dengang og vilje og mod. I farens stund greb statsmanden til diplomatiske kunster, skalden nærede monarkens forjængelighed med sine kvad og folket ofrede røggelse og virak. En krig med broderfolket vilde man helst undgaa, og det gjaldt saaledes at forpurre alle snedige anslag mod Norge ialfald indtil prinzen af Ponte Corvo var samlet til sine fædre.

Først blandt de første i denne behjertede skare af fædrelandsvenner, om ikke i rang saa dog i vilje og usorfærdethed, stod Sylvester Sivertson, thi aldrig har Norge fojret en varmere og ædlere patriot. Hans indlæg i hævdelsen af Norges uafhængighed i disse farlige tider er større end man har villet indrømme. Som bevis her tjener ogsaa følgende tildragelse!

Som bekjendt saa unionskongen med ublide øine paa, at Nordmændene fejrede den 17de Mai, thi i den norske grundlov saa han ikke alene en trods, men ogsaa en fare for sit arristokratiske Sverige. Et aar laa der paa denne dag en svensk

kaptein med sit skib paa Kristianias red, men istedetfor at vise broderfolket den skyldige høflighed ved at heise norsk flag paa sit skib, heisede han af haan for dagen og festlighederne og til folkets forargelse det svenske flag. Denne handling rygtedes snart og gjorde et overmaade pinligt indtryk. Men neppe havde rygtet herom naaet Sølvesters øren, førend han begav sig ombord paa det svenske skib, og efter en skarp ordveksel formaaede han kapteinen til at fire det svenske flag. Den næste dag blev han kaldt op til statholder Wedel Jarlsberg, og man vil vide at denne modtog ham med en velfortjent tak for hans snarraadighed og fløgt. Sagen ved, hvad motiv det var, som laa til grund for kapteinens handling. Selst var den vel beregnet paa at egge de norske statsmagter eller folk til en eller anden uklog handling, som kunde fortolkes som brud paa unionsbetingelserne.

Men Sivertssøns vigtigste livsopgave var at oplære folket i de konservative frihedsideer, og her var hans hvasse pen en stor magt. Her maatte digteren saavel som publicisten gjøre tjeneste,

Men Skalden, o, en ædel blomst,
som frihedstræet monne huse,
sin duft udsprede skal omsonst,
hvis den ei folket kan beruse.

Sandhed og retfærdighed med friind og fædrelandskjærlighed var ledende træk i hans karakter, og dette er ogsaa grundtonen i hans valghymne. Sivertsson sværmede altid for frihed og retfærdighed, og i sin patriotiske iver vilde han oplære folket i høie borgerdyder, men frihedens love skulde prange i poetisk svøb. I formel henjende er dette digt bygget paa Tegnérs Vikinga-balk, men forresten er det enestaaende i den nordiske digtning, ja endog i verdenslitteraturen.

Valg-balk.

Op til things, op til things! Ser du Budstikken gaar
Over berg og i grønnende dal?
O, jaa vaagn da! thi det gjælder ve eller vel,
Hvem du sender til storthingets hal.

Vil du kjende den mand, du hør sende til things,
Til det vigtige alhærja-thing,
Vel, saa sørk da med Ørnblis, luf øiet ei til,
Nei, se skarpt og se viden omkring.

Tro ei jnigrerens smil, frygt ei trusler og had,
Mod dem begge du være paa vagt;
Paa fordele se ei, som du vinde kan selv,
Kun paa fædrelandets giv agt.

Dg først kræve du ærlighed, ujminket dyd,
Dg kræve hæderlig færd uden bram,
Thi enhver den, hvis skjold ei er pletfrit og rent,
Han bedækker sin vælger med skam.

Vel det klæder den mand, som til raadslag skal gaa,
At om meget han kundskaber har;
Blot god vilje er grund, naar den parres med kraft,
Virker held der for folk og for land.

Ve den stund, da du glemmer, at frihedens ven,
Han er retfærdigs og sandhedens søn;
Ei en ætling af dem kan forraade det land,
I hvis lykke han søger sin løn.

Den, som vandrer sin vei uden dadel og frygt
 Med frimodigt og redeligt bryst,
 Har gjort ret mod enhver, har gjort godt uden pral
 Og fulgt ærens og sandhedens røst;

Den, som hader al tant, er tilfreds med sin lod,
 Og som uskrømtet dyrker sin Gud,
 Skaar som egen i storm, men i lykken er jævn,
 Sig ei jnor efter vindenes bud;

Som ei kryber for høie, ei raaber „hurra,“
 For at bydes til fyrsteligt bord;
 Men ei heller paa torvet for pøbel og paf
 Taler fagre og smigrende ord;

Den som hader alt lavt, og som elsker alt godt,
 Hvorjomhelst han end finde det maa,
 Som en ven er af folket, men ogsaa af dem,
 Som bestemtes i purpur at gaa;—

O se, der er den mand, hvem det bør at paa thing
 Give lov, havde frihed og ret!
 Søg den ærlige mand og din stemme ham giv,
 Og saa haabet til himmelen sæt!

Fra bygdelagsbevægelsens første kapitel.

Se anledning et referat i „Mpls. Tidende“ 3die Mars sidstl., af et foredrag om bygdelagsbevægelsen, som Sambands redaktør havde leveret i The Norwegian Society of Minneapolis, sik vi et brev fra Past. C. Jensen i Mpls. hvori han oph-

fer om sin andel i ophavet til nævnte bevægelse. Han henviser i sit brev til en artikel af ham i „Amerika,“ i 1901, hvoraf det fremgaar „at den som havde undfanget tanken (om nævnte bevægelse) og modnet den . . .“ var han, Past. Jensen. Vi vilde gjerne simpelthen afstrykke brevet, men der er nogle, helst ubetydelige, usiagtigheder, mest i datoer, særlig deraf af Past. Jensen har maattet stole paa hukommelsen; og vi tror derfor at tjene jagen bedst ved at gjengi det væsentlige afstykket, hans brev omhandler, nemlig artikelen i Amerika. Først vil vi dog forudskikke nogle oplysninger, som vi haaber vil væsentlig hjælpe til at belyse hele jagen, som er bevarelsen af det af Past. J. opfattede spørgsmaal: „Hvem er bygdelagsbevægelsens far?“

Enten man regner at bygdelagsbevægelsen begynder fra det første bygdelags, Valdris Sambands, oprettelse i 1901 eller fra det første Valdrisstevne i 1899 kan være det samme; men den maa vel siges at ha begyndt i Valdrisernes virksomhed i den retning. I „Valdris Selsing“ No. 2, for Mars 1904 forekommer et stykke under titelen, „af Valdris Sambands historie,“ hvori ansjores de væsentlige skridt i Valdrislagets udvikling eller dannelse. De indledende sætninger lyder saaledes: „Hvem som først undfangede tanken, at saa Valdriserne sammen til jeevne, og som saaledes, idetmindste indirekte, gav anstødet til den bevægelse, som senere ledede til Valdris Sambands stiftelse, er kanske lidt usikkert. Det gjør heller ikke nogenting til jagen. Men nogenlunde sikkert synes det dog at være, at den som først skrev offentlig derom i aviserne, og som derfor har første krav paa at nævnes som ophavsmanden til bevægelsen, var Thomas Lajord af Minneapolis.“ Dette Lajords skriveri begyndte vaaren 1899. Det første Valdrisstevne blev afholdt i Minnehaha Park i Minneapolis den 25 Juni 1899, og Thomas Lajord fungerede som formand. Det

andet Valdrisstevne blev holdt paa samme sted, med Lajord igjen som formand, den 9de September 1900. (Seil angivet som 9de August i „V. S.“s artikel.) Det 3die stevne holdtes den 8de September 1901 i Como Park, St. Paul. Hidtil havde der ikke eksisteret nogen formel organisation, men stevnerne var blevet ordnet af komiteer af lokale Valdriser i tvillingbyerne, som interesserede sig for tingene. Stevnet i Como Park, 9 Sept., 1901 lededes af Dr. J. S. Johnson som formand. Det var han som bragte spørgsmaalet om stiftelsen af et selskab eller forening frem for stevnet og anbefalede at man organiserede sig. Beslutningen herom blev enstemmigt tilstemt af mødet, og der blev af mødet valgt en komite af 7 mænd til at forfatte love og i det hele overtage lagets affærer indtil næste stevne. Den som af mødet først valgtes paa 7 mandskomiteen var Thomas Lajord. Men det maa oplyses at han ikke var synderlig inde for en varig eller formel organisation; og han vægrede sig for at indta den ham øiensynlig tiltænkte plads som formand i komiteen. Efter en del underhandling mellem Lajord, og andre medlemmer af komiteen blev det overladt til Sambands nuværende redaktør at faa de 7 mænd sammen til møde, og de kom da sammen i St. Paul den 16de Mai 1902.

Komiteen bestod af disse: Thomas Lajord, Dr. J. S. Johnson, Harald Thorson, G. N. Korsving, A. N. Weblen, Galdor Boen og S. N. Boe. Den sidste blev forhindret fra at komme til mødet den 16de Mai. Komiteen organiserede sig ved at vælge Weblen til formand og Johnson til sekretær, idet Lajord bestemt afsløg valg til noget embede.

I fra tidlig om vaaren 1901 indtil stevnet i September (i Como Park) blev der af Lajord, Dr. Johnson og andre skrevet mange stykker i bladene i det kommende stevnes interesse; og fremmødet var meget talrigt.

Saa i August, den 7de, 1901, en maanedes tid før det alle-

rede meget vidt averterede stevne, kom der i „Amerika“ Pastor E. Jensen's artikel, hvori han opfordrer Valdriserne, og især Thomas Lajord, til at ta ledelsen blandt nordmændene i arbeidet for norfdommen. Vi tror nu at ha anført det nødvendige i bygdelagbevægelsens tidlige historie, til at give dens pionerer, og særlig Past. Jensen, fuld og fyldestgørende ret ved at aftrykke hans artikel i Amerika, 7de Aug. 1901.

Godt talt, Bendik Bondahl.

Mens jeg sidder her muttersaleine — mine folk gif til en fest idag, men af frygt for varmen valgte jeg at bli hjemme, men saa blev det ikke saa varmt som dagene før, og jeg begyndte at angre mig og føle det langsomt —, saa kommer min gode ven „Amerika“ paa sin ugentlige visit. (Det er No. 30.) „Amerika“ er altid fjærkommen, men idag dobbelt. Det er dets arbejde for norfshed og brobygning mellem norfkerne, som altid gjør mit norfse hjerte saa godt. Men idag var „Amerika“'s besøg dobbelt eller — endda mere — opvikkende. Kanste det kommer noget af, at jeg idag var ligeom extra julten efter selskab. Men jeg tror ogsaa, at bladet denne gang næsten overgaar sig selv med at disse op med norfshed. Naar jeg har læst „Amerika“ idag, er det mig, som om jeg var sat ved et bord besat med norfse retter, hvoraf jeg i denne stund — henved middag — særlig tænker paa Sjældørret og Flødegrød, ikke denne fine, flinede, seige amerikanske, men ægte norfse (ialfald østerdalske) Flødegrød.

Vel, det, som først indtog mig, var stykket af J. C. W. Hanson om „Valdreserne“* Selv er jeg Østerdøl og har først her i Amerika lært at kjende Valdreserne. Men jeg kunde dog, naar jeg læste Sr. bibliothekar Hansons temmelig udførlige udkast, fylde en hel del mellem linjerne, saaat det hele blev et

* „Amerika“ 24de Juli 1901. No. 30.

stort, righoldigt og for mit norske hjerte særdeles opfriskende billede. Med al respekt for Telemarkinger, Gardangere, Vosjinger, Sogninger, Numedøler, Gudbrandsdøler osv., osv., blandt hvilke jeg her i landet har lært at kjende en mængde kjernefolk, begavede, staute, gode, snille mennesker, der gjør baade sit Moderfolk og sin Moderkirke al ære, og uden at jeg paa nogen maade vil sætte nogen af disse og andre norske bygders folk tilbage, vil man ikke tage det fortrydelig op, om jeg som en, der med Senhyn til slægtsskab staar aldeles udenfor Baldrejerne, i befredenhed foreslaar, at Baldrejerne træder frem i første række og tager ledelsen i arbeidet for norskhed eller for norsk brobygning blandt os. Kanste jeg dog gjør feil, hvis forslaget skulde gjøre de andre mugne, saa de skulde tænke: Lad da Baldrejerne gjøre det alene, siden de skal være de bedste; vi andre sætter os og ser paa. Nei, saa var det slet ikke ment. Jeg tror, der er ligesaa gode og dygtige folk fra de andre grænder i Norge som fra Valdres. Men man ved, at i alle ting maa der være nogen, der fører an og raaber: Fram, fram! Vi norske har det altfor meget med det, at vi ser paa hinanden og venter paa hinanden, og saa gaar ingen frem og tager ledelsen, og saa blir intet gjort. Det er bra og sunnt at være befreden. Men det kan bli altfor meget af det ogsaa. Blandt os norske er det ofte tilfældet. Mere af jelsbeviisthed, mod, driistighed, indgriben der, hvor det er gavnligt og ret, er ofte ønskelig blandt os. Men derfor trænges ogsaa, at man opmander og opildner hverandre til det og skyver hinanden frem. Som sagt, nogen bør ligesom føle det som en særskilt pligt at tage ledelsen. Og da tænkte jeg — — — sludder, siger man, vi forstaar, at du vil stille op Baldrejerne som de ledende for norskarbeidet i Amerika, men forstaar du da ikke, at saadant lager sig selv, og at det bedste er, at de bedste og fremmeste mænd fra hvert bygdelag arbeider sammen og

dammer ledelsen. Det gaar ikke an at stikke frem folket fra en bygd som bedre end fra de andre. Jeg svarer: Dette bifaldes. Men merk: Man er i visse henseender ikke kommen længer endnu, end at man blot prøver at jamles bygdevis. Naar det skal være et godt udtryk for samhold om norskhed, saa hører man om eneste møder af Baldrejer, Numedøler, Vosjinger osv., men intet om norske fællesmøder, uden de saa og mavre 17de Maisejter. Der er endnu blot som en liden begyndelse til et kapløb mellem bygderne. Der burde bli et fællesløb. Men dette kan bedst naaes ved ivrigt og almindeligt kapløb mellem bygderne. Dette vil bedst frembringe et fællesløb og en fællesledelse af det hele. Jeg tænkte mig, at vi endnu i visse dele er bære i bygdekapløbet periode. Andre kan ægge andre bygdelag til at gaa paa i kapløbet, som om de var No. 1. Det skader ikke. Maaske Vosjinger eller Telemarkinger eller andre kan vinde prisen. Jeg er slet ikke sikker paa det. Og det skulde glæde mig, om alle vore bygdelag kommer ind som No. 1 i arbeidet for norskhed blandt os. Men „Amerika“ for idag (No. 30) bragte mig til særskilt at prøve at ægge Baldrejerne, og saa vil jeg da sige til dem: Gaa paa! fram, fram for norskhed i Amerika! Tag ledelsen, tag prisen, om I kan! I har ligesaa stor ret som nogen til det, ligesaa stor pligt ogsaa, og maaske større. I har saa staute og begavede og flinke folk herover som nogen og i alle stillinger, fra den kjække farmergut op til Præster, Profesjorer og Biskopen, og der er en ganske anseelig skare af eder, ikke mindst i de ledende stillinger baade i Kirke og Skole og Stat, og spredte viden om, med stor indflydelse, — se ogsaa, hvorledes Valdres ligger der som kjernen i Norges Land, som midtpunktet for ægte norskhed fra gammel tid, — ser I ikke, at I har mindst ret til at vente paa de andre, men at I har saa stærk pligt som nogen, ja vel større, til at gaa frem i første linje i arbeidet for norsk-

hed i Amerika! Jeg haaber, at man fra alle kanter vil istemme denne opmuntring, ligesom jeg er sikker paa, at skulde moder Valdres saa se mod løbets slutning, at de andre bygder holder linje med hendes sønner, ja maaske er paa vei til at vinde over dem, da vil det sikkert siges om hende: „Da smilte den gamle og nikked' blot!“

Det næste stykke i „Amerika,“ som kvikkede mit noriske hjerte, var opraaet paa side 2 fra min ven Thomas Lajord,* af vor menighed, en rigtig ægte Valdres, kvif og — — vel, jeg tør ikke beskrive ham nærmere, hans noriske beskedenhed vilde bli fornærmet og beskyldde mig for at smigre, — jeg vil derfor blot sige: Læs dette hans opraab en gang til — hans gode egenkaber som humorist, som samler, som leder, stikker noksaa godt frem der—, og til Lajord vil jeg sige: Tag til hjerte hin opmuntring til Valdreserne, tag kun dristigt ledelsen i denne jag, indtil folket eller du selv finder din overmand. Træder der op en, som tydelig bedre kan lede noriskarbeidet blandt Valdreserne, saa ved jeg, du vil smile og nikke blot. Blæs nu kun dygtig i luren, Thomas Lajord, og gaa frem og led, saa vi ihøst kan saa et dugeligt Valdresmøde heroppe, — (kanste helst i Minnehaha eller Como Park.) Og jeg er sikker paa, at Hallinger og Døler og alt, som elsker det, som er ægte norisk, vil gladelig møde frem og kappes med Valdreserne i arbeidet for noriskhed blandt os alle. Ja, lad os gjøre det! Lad os ikke se paa dette bare som leg og fanteri! Jeg mener, at saadanne møder, om de end er blot folkelige, ikke kirkelige, har en dyb og alvorlig opgave og kan bære store frugter, ikke mindst for vor Kirke. Betænk bare, hvor blir der vel af vor Lutheriske ungdom i religiøs henseende, naar noriskheden kastes under bænken og yankee-dommen sættes paa høijædet i Skole og Kirke!

*Et opraab til at bivaane Valdresstevnet i Como Park.

Men her kommer jeg til første stykke paa side 2,* som gav mig overisfriksen. Jeg kan desværre ikke nu optage stort mere plads. Jeg vil kun sige: Læs ogsaa Bondahls stykke en gang til, og saa vil jeg fortælle, hvad vel saa af læserne ved, at Bendik Bondahl, som forresten ogsaa før — men under mærker — har givet „Amerika“s læsere flere gode biter, nu er Prest i Racine, Wis., og forresten er kandidat fra den forenede Kirkes Seminar her. I flokken kjendes han let paa, at han er et Hoved høiere end folk flest. Men noget af det er han ogsaa med henjyn til selvstændighed og klart jyn paa mangt deriblandt ogsaa — hvad hans artikel viser — hvor vigtig det er for Kirken, at der gjøres noget alvorligt for noriskdommen blandt os. Dersom flerkheden saa, hvad Bondahl ser, saa vilde de ogsaa snart saa sin bekomst de, som saa uretfærdig og grundløst gif hen og narrede vort folk og splittede vor kirke, og partistillingen og fanatismen, som opretholdes ved enkeltmænds uretfærdige og jaliske beskyldninger, vilde da snart bli afløst af et enigt kraftigt arbejde for kirken, ungdommen, noriskdommen og alt godt. Bendik Bondahl bør lade os høre mere, og vi bør gjerne lytte til ham. Lad Bondahls opfordring til at man samler sig til en fylking for bevarelse af noriskheden, finde tilbørlig gjenklang! Hvad, om jaadanne som Strømme og Bondahl — folk fra forskjellige af vore Lutheriske kirkesamfund — mødte op paa Valdresfejsten ihøst med veloverveiede udkast til regler for en norisk fylking og der foreløbig fik istand en organisation? Noriskheden i Amerika leve!

E. Jensen.

Minneapolis (2101, 26. Ave. So.), Minn., 26de Juli 1901.

*„Et godt Ord i rette Stund,“ af Bendik Bondahl. „Amerika“ 24de Juli, 1901.

Af Valdris Sambands historie.

(Efterat foregaaende brev af Pastor C. Jensen var sat har det forekommet os, at vi bør aftrykke i sin helhed efterfølgende artikel, fra hvilken vi allerede har anført lidt i indledningen til Pastor Jensen's brev. Den er skrevet af Dr. J. S. Johnson, og vi synes at nu, da man er saa meget interesseret i bygdelaagbevægelsens historie og særlig dens begyndelse og ophav, er det som paatrævet at paalidelige oplysninger og dokumenter fra de tidligste dage drages frem og udbredes: — Red.)

Svem som først undfangede tanken, at saa Valdrijerne sammen til stævne, og som saaledes, idetmindste indirekte, gav anstødet til den bevægelse, som senere ledede til Valdris Sambands stiftelse, er kanske lidt usikkert. Det gjør heller ikke nogenting til fagen. Men nogenlunde sikkert synes det dog at være, at den som først skrev offentlig derom i aviserne, og som derfor har første krav paa at nævnes som ophovsmanden til bevægelsen, var Thomas Lajord, af Minneapolis. Vi har søgt at forfriske hukommelsen hos ham, og andre som vi ved var interesserede i dette første valdrismøde, som det da kaldtes, men ingen synes at kunne erindre med nogen sikkerhed, affurat hvad først skreves i bladene derom, og ikke har vi været i stand til at finde det, blandt de kilder som itaar til vor raadighed.

Det tidligste som vi kan finde, er en redaktionsartikel i „Nordvesten“ af April 20, 1899, i hvilken det heder, at „forskjellige har udtalt det ønske at saa et „Valdrisstævne“ istand i Twillinghyerne engang i løbet af den kommende sommer. Tanken har vundet stor tilslutning og for at sætte ideen iværk vil der paa førstkommende søndag, April den 23de, kl. halv tre eftermiddag, blive afholdt et møde i Republican Hall, Minneapolis, osv.“ Det synes dog, at ingenting kom fra dette,

thi man finder ikke mer hentydning dertil. Det næste som kan erfares, er at et godt besøgt møde af Valdrisser fra Twillinghyerne holdtes i Mr. L. D. Wilsons hjem, i St. Paul, søndag eftermiddag, den 7de Mai, for at træffe de fornødne anstalter til afholdelsen af et stort valdrisstævne i løbet af sommeren. En arrangements kommité nedfattes, bestaaende af D'Frr. J. L. Ellingsbøe, L. Lajord og Chr. Brandt, og det besluttedes at det paatænkte stævne holdes i Minnehaha Park, om eftermiddagen den 25de Juni. Det paatænkte program hød paa taler, sang og musik paa langeleik, prillærhødn og lur, og lidt leik og moro for ungdommen. Senere erfares, at kommitéen havde et møde paa „Nordvestens“ kontor, den 11te Juni, og at medlemmerne var entusiastiske, og at udfigterne til et stort møde var glimrende.

I referatet herom, siges bl. a. „Men hovedformaalet, og den største fornøjelse vil bestaa i at mødes, fornøye gamle bekjendtskaber og stifte nye.“ Stævnet holdtes da efter denne bestemmelse, i Minnehaha Park, Mpls. søndag eftermiddag, den 25de Juni, 1899. Ifølge referat i „Minneapolis Tidende,“ var der henimod 800 personer tilstede ved denne, dengang anstaaende „pic-nic.“ Thos. Lajord fungerede som formand, og oplæste et digt. Dagens egentlige festtale holdtes af Pastor Høverstad af Chicago. Korte taler holdtes ogsaa af Pastor Aastad, og andre. Stævnet anjaaes som en succes, og alle som deltog følte sig velv tilfreds med det.

Et opraab til det næste stævne, offentliggjordes i flere norske blade, og var undertegnet af Thos. Lajord, Chr. Brandt, og L. D. Wilson, der stod som kommité. Dette stævne No. 2 afholdtes ogsaa i Minnehaha Park, Mpls. søndageftermiddag, den 9de September, 1900. Det regnede stærkt paa formiddagen, men efter middag, var der pent veir, og flere hundrede folk kom sammen. Da Hon. J. F. (?) Peterson, den fest-

taler som var engageret, ikke kom, holdtes korte taler paa „Itaende fod“ af Thos. Lajord, som fungerede som formand; Dr. J. S. Johnson, Prof. Høverstad af Crookston, Minn., Skolelærer Kirkevold fra Norge, Chr. Brandt og andre. Ligeledes oplæstes digte fra N. N. Rudie og Thos. Lajord. Sangforeningen „Varden“ fra Minneapolis skulde have leveret sang, men kom ikke, men en kvartet spillede. Begejstringen var i tiltagende, og alle udtrykte sig enstemmig i favør af et saadant stevne hvert aar.

Den næste vaar, altsaa i 1901, skreves smastykker af Thos. Lajord og Dr. J. S. Johnson, som sammenkaldte et møde af Valdriser hos Thos. Lajord, under den for. kirkes aarsmøde i Minneapolis. Ved dette møde var tilstede ca. tyve personer. En kommité blev valgt, bestaaende af Dr. J. S. Johnson, formand; Thos. Lajord, L. D. Wilson og D. Jørgens. Denne kommité holdt senere møder og det bestemtes at holde det næste stevne i forbindelse med statsudstillingen, den 8de September 1901.

Dpraabet til dette stevne, er at finde i næsten alle norske aviser, af dato ca. 25de August. Stevnet holdtes i Como park, St. Paul, søndag, September 8de. Prof. N. N. Veblen holdt fejttalen, som er trykt og som har faat ikke liden udbredelse. En kortere tale holdtes af Prof. John Dahle og om hans tale ved denne anledning, er at sige, at var den kort, saa var den dog hypperlig, og vi haaber engang at kunne trykke den, saa at Valdrijsadn kan bevare dette Klenodie. Ligejaa „drogo dei“ bogstavelig frem exkongresmand Galdor Boen, saa besfeden syntes han at være. Dr. Johnson fungerede som Dagens formand og hilste som saadan forsamlingen velkommen. Der var sang af „Fram“ mandskor, under Prof. Dahles ledelse, og musik af et orkester. Men den vigtigste begivenhed ved dette stevne, var dog, at her fremførtes, for første gang,

det forslag at danne et permanent Samband og til den ende valgtes en kommité af iyb, bestaaende af D'Err. Prof. Veblen, Harald Thorson, Selge Bøe, Thos. Lajord, Galdor Boen, Gudmund Norsving og Dr. Johnson. Disse gaves fuldmagt til at udarbejde en grundlov, og tage de nødvendige skridt til dannelse af et varigt selskab eller forening.

Kari Rudie var tilstede og spillede Valdrislaatter paa langeleik, og John Elthun fra Northfield sang. Der var henved 2,000 mennesker tilstede ved dette det tredje stevne, som var i alle henseender det største og heldigste hidindtil holdt.

Omtrent saalangt rækker det første kapitel af Sambandets historie. Dets organisation og de senere stevner har været beskrevne i bladene og i Sambandets cirkulærer og beretninger; men dette emne kommer muligens senere til igjen at blive behandlet. Imidlertid vilde vi gjerne saa fat paa alt, der kan tjene til at belyse disse tidligste dage i Valdrisernes samlingsarbejde. Enhver der deltog i møderne eller kjendte til bevægelsen, og som kan sjoie noget til det ovenstaaende, vil vi bede om at indsende sine erindringer, saa at de kan blive bevaret og brugt. — („Valdris Selsing“ No. 2. Mars, 1904.)

Rock Prairie.

Af Dr. J. S. Johnson.

VII.

Nu er det borte altsammen. Den gamle stenkirke var jeg selv med at rive ned. Lystig greb vi arbeidet fat og jublede naar store murstene faldt med dumpe drøn, saa det gjorde djupe søkker i den grønne torv, hvor før de gamles andægtige fodestald havde lydt. Kun gravpladsen forbliver nogenlunde som den var, skjøndt dens grændser er udviddet og der er mindre rum imellem høiene. Klokkeren hænger i Taarnet paa

den nye kirke og dens toner er de samme. En ny slægt er frembrungen som ikke kjender stort til det gamle, og kun hos saa findes minder gjemte. Men der lever minder, — gamle, store, dyrebare minder. Vi lukker vore øren for verdens larm som støjer omkring os, og vore øine for alt det som de heromdne aar har ændret i vore omgivelser, og saa falde vi paa minderne. Og de komme, det ene efter det andet, paa sagte fujende vingeslag, og tidens register rulles tilbage igjen gennem de svundne aars rækker, i flygtige, dunkle billeder, indtil vi atter staa ved en lys og fager helgedags morgen om vaaren i 1865. Vi visker ikke væk det matte rosenkjær som farver alt, og maler det i blødere former og skjønnere træf end det maaske virkelig havde. Det hviler en tindrende vaarlust over bygden, som ligger reen og skjær i sin ungdoms tilbærelse, fri af sin skabers haand, mindende om hvordan verden kanse saa ud da den laa der ny og ubesmattet paa den syvende skabelsesdags morgen. Dalen er helgedags klædt i sin nye foraarstragt. Skov og mark er grøn, guldgule smaablomster dukke op her og der. Himlen er reen og blaa med lette skyer „hvide som lam og smaa.“ Blomme og hæggebær i blomst gyder en vundig duft omkring sig, juglesang lyder lystigt i hver skovholdt, og blaasfrikken skjælder heftigt sin mage borti trætoppen. Den grønne ager følger sig let under den svale vaarvind, og maisfornets rader vise sig grønne mod den sorte muld.

Blidelig lyder igjennem den stille dal klangen af kirkekloffen, og i stigende bølgegang spreder den sit tonefald over bygden. Det er søndags morgen og kloffen kalder til messe. Seg synes endnu at kunne se gamle tamburen, som saa længe var kirkekloffens hyperstepræst. Ærbødig staa han der ved indgangsdøren og bøier sig dybt mod gulvet for hvert slag. Det er en del af gudstjenesten, og forrettes med al tilbørlig

andagt og alvor. Vi gaar lidt tidligt, da vi skal være iagttagere idag. Gullik Springen er den første til at komme. Han bærer med sig en stor byldt som han lægger ved foden af slagstangen som staa ved hjørnet af kirkegaarden. Den 96 fod høie slagstang er tæjlet af to egemaister som er sammenplejset med bolter og jernomslag, og opjat af almuen. Sammen med kirkevægteren løser han pakken op, og udfolder det røde, hvide og blaa stjernebanner, og sætter det til trosserne. Det var et vakkert syn, i de dage, da lusten saa at sige sitrede af patriotisme, at se det prægtige stjernebanner bølgende fra toppen af stangen hver folklor søndagsmorgen, og det gjorde vist sit til at indprente patriotisme i den oppvoksende unge slægt. Men idag heises ikke flaget til toppen. Det hænger sorgfuldt og betydningsfuldt paa halv mast. Det har idag et sorgens og smertens budskab at bære. Landets første og største og høiest elskede mand, President Abraham Lincoln er død! Enigmyrdet af en landsfiende og forræder, netop som han havde fuldendt sit store livsværk! Der er rørelse i gemytterne, og man føler at man maaske endnu staaar ligeoverfor større farer end de som man netop har gennemgaaet. Det er vel at bemærke at denne kirkealmue, som saa nys var en norsk kongetro, idag føler sine hjerter slaa mere loyale og tro mod det nye fædreland med sin friere regjering. Grunden er vel dette ikke saa rart. Thi naar det kommer til sidste instans saa er det vist saa, at det er vore barns og de kommende slægters ve og vel som ligger os nærmest alligevel, hvor meget vi end tillade os at sige, at estertiden saar skjøtte sig selv.

Men nu begynde de at komme, og saa faar vi give agt. Der, langs gårdet ved gravpladsen, kommer flokker Ingebrigtsten med sin flok, alvorlig og andægtig, som det sig bør. Han skal senere saa sig en liden saga skreven. Og tværs over „pastoret“ fra øst kommer de andre Springen folk, Gunnar og

Salvor Laugen, med Hustru og børn iflok, tilfods. Og ifra nord ligeledes tilfods, Nils Bæglie med hustru og sønner, og Paal Skavlem med sin flok. De samler sig rundt slagstangen og snakker jammen i alvorlige stemmer. Og vestenfra kommer hele Dommelstads grænden, og Sønstegaards folkene, hilser og slaar sig til klyngen. Der kommer den første vogn. Det er Kleofas Hujemoen med fem hurtigt opvoerende sønner og en mindre datter, og broderen Hans med familie. Gøi, Kjempestor, lidt ifjælvende allerede paa haand og i stemme, alvorlig og tankesfuld skrider han frem og hilser næsten taust paa sine venner og medbygginger. Der er en undertrykt spænding i luften og i jindene. Nu tager det til at myldre af kirkefolk baade fra syd og fra nord, og fra vest kommer soldfolk fortvæet; Hans Tollefsrud, Ingebret Fossum, Tharald Tjorandlien, med sønner og kvindfolk, Skjorlie familien, Skolelærer Madnesen med hustru, Brunsvold, Medgaarden og Hersgaard folkene fra opimod Orford Erik Dvestrud, Thoen folkene, de mange Onsgaards, Haugen og Ballandby. Stærke mænd endnu i deres bedste alder, med mange sønner som tegne sig at ligne fædrene. Kvinderne i mørke helgedags klæder, stilsærdige med haandklædet net sammenfoldet under den messingspændte salmebog.

Nu ringes det for præsten, og alles øine vendes mod nord. Pastor Magelsen kommer tilfods idag, med frue og familie, hilser blidt til de nærmeste og gaar ind. Somme havde endnu ikke hørt de sørgelige nyheder. Andre havde hørt rygter om at hele den nationale øvrighed skulde være myrdet, og de fleste sølte uvilkaarligt at landet stod ligeoverfor en frije som maaske var mer truende end krigen selv. En del hjemkomne soldater, klædt i deres blaa uniformer, med langstjortede overfrakker og smaa huer, alt med messingknapper paa, blande sig i forsamlingen og en flok beundrende smaa gutter jværme rundt

dem med mund og øren vidt aabne for at fange hvert ord som falder fra deres læber. De fleste af disse soldater er alvorlige, maaske tildels endog med lidt paataget alvor, andre derimod fremfusende og højrøstede, spillende krigshelt uden adgangspris til et daarligt galleri. Disse sidste var helst saadanne som ikke havde lugtet stort frudtrøg. Der var ogsaa en og anden at se med soldaterhue eller overfrak, eller andet plag, men disse var ikke soldater. De havde bare tilhandlet sig disse klædningsstykker. Naar en ikke længere kunde bli soldat, kunde man alligevel klæde sig ud som sliig. Senere blev det til ganske almindelig stik at købe soldater klæder, og flertallet af voksne og halv voksne gutter var klædt i blaat med gule kanter og blanke messing knapper med ørn paa. Den sidste gang jeg saa Guttorm Mælum, nogle saa aar siden, mødte jeg ham i skoven paa ekorn jagt med en gammel Springfield soldater bøsse, og da var han endnu iført en gammel blaa soldater overfrak. Jeg tror godt han bruger den endnu, da han ugjerne kjøber noget nyt.

Nu ringes det til indgang og de fleste gaar ind. Kirkeflokkene ringer de sidste alvorlige slag, som langsomt dø hen, de gamle gubber har fundet sine respektive pladse, ladet bliffet forsikende glide rundt, og saa bøier de andægtigt deres hoveder og „ser i sine huer.“ Da reiser flokkeren sin høie skikkelse op fra sit sæde, triner alvorfuldt frem paa kirkegulvet, tager betænkningssjult sit røde tørklæde op af baglommen og snyder sig som et bajon stød, saa det giver vældig gjenklang i hver frog i det stille gudshus. Det blev da høitideligere end jeg nogenstinde ellers har seet det og stemningen moden til at indlede den formelle gudstjeneste med indgangsbønnen. Jeg har aldrig hørt nogen flokker, eller præst heller, som kunde læse indgangsbønnen som gamle Ingebrigtson kunde gjøre det. Det var en flem og et fynd, et alvor og en inderlighed, ligejom han

godt forstod at de manges bønner som bad med ham steg ikke sjunderlig høit, og saa fik han gjøre det, han hvis pligt det var. Saa aabner han salmebogen og tilløjer aabningsjalsmen.

Der var intet orgel, eller sangkor, eller flerstemming sang. Han sang „føre“ med høi, klar, kraftig røst, og almuen efter, saa paa passelig afstand, saa de fik den ene strofe saa nogenlunde afsluttet før han begyndte paa den næste. Og alle sang, gamle og unge, mænd og kvinder, som havde gehør og de som ingen havde. Somme med mange skjælvende trioler paa gammel norsk vis, somme i brummende bastoner, en oktav eller deromkring lavere, men det var almue-sang; alvorlig, mægtig og ikke saa lidet gribende. Efter prædikenen var der ofring. Præsten indtager sin plads foran alteret, og flokferen staar da ved sin plads under prædikestolen, istedetfor midt frem paa kirkegulvet, og istemmer offer-salmen. Efter vedtaggen skif og brug jidde alle rolige mens det første vers afhænges. Mens der synges paa andet vers begynder der at vise sig en vis grad uro hos en del af de ældste og mest fornemme af mændene. Nils Bæglic vender sig i sit sæde og ser spørgende omkring sig. Gunnar Springen glaamer lidt olmt bort paa Suiemoen, og han igjen skotter forsigtigt bort paa Grabdalen, mens andre roder i pengepungen. Der ligger en vis udfordring i disse blikke. Det kunde være omtrent saa meget som at sige „Ja! Tror du nu at du har rangen, saa gaa du først!“ Eller det kan tolkes som saa; — „Jeg ved godt at du burde gaa først, men vil du nu slet ikke gaa ivei, saa faar jeg vel vel gjøre det!“ Saa vagter da endelig en af dem ivei, og saa kommer de andre straks paa glid. Med kvindfolkene var det ikke saa vanskeligt, thi præstefruen ofrede gjerne, og hun gif da straks ivei, fulgt af gamle „Hersgara“ eller nogen anden, og saa de andre. Men der var ligesaa streng uskreven lov, hvad rang angik, som ved noget kongeligt hofs funktion.

Over over veien fra kirken var gravpladsen, beskyttet i fronten af en stenvmur. Herinde under træerne, blandt de græs-begroede grave, holdt almindelig en del folk sig under messen naar veiret var godt. Koner med smaa børn fandt her leilighed til at udføre nødvendigt tilsyn med deres smaa, og linned af en vis art, melkeslaffer, æbler, kager og lignende var at se spredt henover de ialige dødes hvileplads. Gravpladsen var mindre og meget tommere da end nu. De allerfleste af de mænd og kvinder som besøgte kirken paa denne Søndag, hvile nu under den grønne torv. Der staar mindestøtter af marmor og granit over dem, reiste til deres minde af deres børn og slægt. Men de har reist sig selv et langt mere uforgjængeligt monument i den gjerning de har udført som nybyggere. Paa denne mindestøtte er det at vi gjerne vilde saa lov at hænge vor frands, liden og uanselig, om den end er. Fred med deres støv!

Nordenfor gravpladsen var den æblehave som Clausen havde anlagt, og næst bortenfor den igjen saa den gamle præstegaard med sine gamle og noget skumle stenhuse. Her var der en brønd, hvor der i varmt veir blev druffet en aldeles urimelig masse vand som læskedrik. Veien fra kirken til denne brønd førte da enten forbi eller igjennem haven, hvor røde æbler hang loffende og fristende udover gjærden, og imens præsten kausse netop stod paa stolen og inde i kirken og tordnede mod synd og manede til standhaftighed imod fristelse og alskens kjøds- og gienslyst, foraarjagede dog hans brønd og æblehave mangt et lille syndefald.

Efter endt gudstjeneste holdtes social session ude paa tunet omkring kirken. Der var paa den tid ingen kvinde- eller sforeninger hvor kvindfolkene kunde træffes, og det var god skik og almindelig høflighed, at alle kjærringer skulde hilse paa alle andre kjærringer som de kjendte, spørge efter barna,

og imens gjøre sine egne stille overflag om mulige fremtids ditto. De som levede længst borte, og som ikke havde indbydelse at standje til middag hos de nærboende, reiste almindelig først, i sine nyeste og blankeste lumbervogne, paa hvilken var flere springsæder og tverbord, bejatte af familiens medlemmer og naboer. Længst bagi „baksten“ enten stød, eller sad paa en tom spigerfagge, hyrefaren i sine nykommer vadmels flæder og begjæmsto.

Liden og uanselig som den var, har dog den gamle stenkirke sine store og alvorlige minder. Her var det at den norske synode blev organiseret og her var det at den navngjetne „slaveri-synode“ blev afholdt, ved hvilken slaveri- og søndags-spørgsmaalene først kom op til offentlig diskussion med sine skjæbnesvangre følger. Her har mange af de mænd og kvinder som har været med at skabe dette lands pionerjaga, saavel paa det aandelige som paa det materielle, taget sin daabspagt, sit konfirmations og ægteskabsløfte, og tilsidt ogsaa sin jordpaa-fæstelse. Og yderst faa af dem er det som den gamle stenkirke har havt grund til at flamme sig over. Kirkeklokkerne er den ældste norske kirkeklokke i Amerika, og fra dens taarn har dens sølvklare toner hølget udover bygden mangfoldige lyse Søndagsmorgener, idet den med høi røst kalder menigheden tilfammen, og selv synger ud de ord som er lagt den i munde i den inskription den bærer: „Med min røst raaber jeg til Herren!“
(Fortjættels.)

Bade og badesuer.

I marshestet, No. 47, indtog vi et opraab fra Amtsdrylæge Dnstad til Baldriser i Amerika om pengehjælp til en badesue ved Fagernes. Da vore ideer om badesuebevægelsen i Norge var noget dunkel, og vi saaledes ikke var dygtige til at

ledsage opraaet med jyldestgjørende kommentar, skrev vi og bad Sr. Dnstad, at gi os lidt oplysning om badesuen. Dette har han gjort, idet han har skrevet det brev, vi her gjengir. Det udgjør en saare værdifuld, saglig afhandling, som vi haaber blir læst med opmerksomhed. Brevet er af interesse for folk her fra alle dele af gamlelandet, som gjerne vil følge med i udviklingen i det nye Norge.

Vi vil nu faa henstille til folk fra Baldris, at de, efter at ha læst Sr. Dnstads brev, betænker badesuen paa Fagernes med en pengegave. Dette er vist et af de mest fortjenstfulde foretagender i dalen. Mr. Bendix Holdahl, Roseau, Winn., er villig til at modtage pengene og fremsende dem; men enhver kan ligesaa godt sende dem direkte til Amtsdrylæge R. E. Dnstad, Fagernes, Valdres.

Her følger brevet:

..Jeg skal med fornøielse staa til tjeneste med oplysninger angaaende hvad jeg ved om badesuer og bad: Jeg skal ikke nærmere gaa ind paa badesuebevægelsen i oldtiden — hos grækerne og romerne. Badesuevæsenet stød da langt høiere i alle henjender end det nogeninde senere har staaet. Badesuebygningerne var da indrettet efter alle kunstens regler. Der var saaledes et afledningsrum, et rum for jalveindgnidning, et spederum, et koldtvandsrum, et massage rum, et karbadrum etc. Der fandtes læseværelse, bibliotek og forelæsnings sale — aapen plads for al slags idræt, etc.

Svedebadets dominerende stilling i forbindelse med massage bundede i den opfatning, at der ved enhver støjsætning, og under muskelanstrengelser i særdeleshed, dannedes stoffer i musklerne, som var giftige for kroppen. De giftige omsætningsprodukter kom lettere over i saftstrømmerne og derfor masserede man, og derfor befordrede man deres udskillelse ved svedebade.

Som man ser, samme opfatning som vi har i vore dage!

Romerne gik efterhaanden op i at bygge kostbare, luxuriøse templer og de gik over til at finde nydelse, luksus, vellevnet og vellystighed i badeslottene. Der fortælles at i Rom var et „Therme“ hvor 2300 kunde bade samtidig. Der var ansatte læger, massører. Overalt mødte den badendes øie kunst i sine omgivelser i bygningen — i søilerne, malerierne og billedhuggerværk. Det heter at vandrørerne ofte endte i dyrhoder af sølv og guld! — Der kom efterhaanden en reaktion. Kristendommen blev indført og efter dens lære kunde ikke al den udsvævelse og vellystighed gaa. Folk havde ikke øinene aapne for den store velgjerning ved en rigtig brug af badet men saa bare manglerne, misbruken.

I middelalderen var det tyrkerne og araberne som overtog badningen fra Rom.

I mellemeuropa mødte det romersk-tyrkiske bad badeanstalten fra Rusland. Badeanstalten er ogsaa et badebad, men adskiller sig fra de øvrige ved sin enkelhed og tarvelighed og massagen bestaar i strubning og piskning med birkesløvskvister. Man brugte ogsaa nu en voldsommere afkjøling, idet den badende kastede sig i en flod, hældte koldt vand over sig, eller rullede sig i sneen!

Paa den tid hød gæstfrihedens love den fremmede straks et bad og bade sig selv gjorde man efter hver anstrengelse eller lignende. Rige folk gav store summer til bad — man talte om „hælebad“ o. lign.

Badene havde stor hygienisk betydning og befruede mod mange sygdomme. Dette blev snart benyttet af badeanstalterne, som begyndte kvaksalvervæsenet. Foruden kvaksalveri drev de barbering, haarfjæreri og det gik over til at de badende havde Ietsindige kvindeselskaber. Der kom snart politiske og lovforordninger, som forbud mod den ufædelighed som dre-

ves i badene. Politik blev sluttig dyrket og mangen af revolutionerne i middelalderen begyndte ved badene, da spiren blev lagt der.

I de nordiske lande kendes saadanne varme karbad som badebad. Bedst kendt er „Snorrelaug“ paa Fæland. Det er muligt at nordboerne fik badeanstalten indført fra østen da de havde livlig trafik med Gardarike. Den tids badeanstalter var i Norden indrettet paa samme maade som den finske badeanstalt nu. I badeanstalterne tørkedes ogsaa korn, og man har endnu her i landet — i Baldres, det gamle navn „badeanstalt“ („badeanstalt“, „badeanstalt“) paa tørkehuset.

I det 16de aarhundrede blev saadanne badeanstalter som badeanstalterne forladte hos os. Grunden var at i udlandet blev badeanstalterne i miscredit og det blev en motesag at hoppe efter — skjønt uden grund. Der fandtes ikke hos os ufædelighed eller luksus i badeanstalterne. Det er naturligvis den gamle, gode — om vi for øieblikket skal bruge udtrykket — norske skik, at kaste sit eget gode gamle og saa ind fra utenverdenen noget nyt, uprøvd.

Ser vi paa nutiden saa staar vi langt tilbage mot oldtiden og middelalderen i omsorgen for den personlige renslighed og legemets pleie. I middelalderen badede kjønnet sammen uden til at begynde med tanke paa utseendet. Havde man saaledes været for „ubluferdig“ gik man nu over til at bli for blufærdig. Der blev udstedt forordning mod at børn badede i floder og elve, som stødende mod velanstændighed. Offentlige badeanstalter fandtes kun her og der. I 1846 kom en parlamentaert fra England og denne anordnede at kommuner og sogn skulde oprette bade og vaskanstalter, hvor folk for en billig penge kunde saa vasket sit legem. Det blev ikke længe før folkebad blev oprettet i England og videre. Den romersk-tyrkiske badeform blev gjenoplivet og snart indført i alle byer.

I Tyskland blev der indført bad overalt, ogsaa i folkefelterne og programmet var: Enhver tyfker et bad om ugen. Man holder statistik over de byer som mangler eller har mangelfulde bad og der sættes igang agitation for at faa istand passende bad. Endog ombord i tyske krigsskibe findes bad. I Magdeburg er forbundet folkebad og folkebibliothek og resultatet er storartet.

I Japan bruges mest varme karbad. I Tokio findes saaledes ca. 800 offentlige badeanstalter hvor ca. 300,000 daglig bader.

I Finland har man det saakaldte „badstuebad.“ Dette er saa almindelig utbredt at selv den simpleste husmand har sit bad. I gammel tid brukttes røghadstuen. Røken steg ikke op gennem skorstene men blev i værelset og slap ut gennem tjoreglugger i taket. Disse er mindre propre og er moderniseret med skorsten, gulv, vinduer og aflædningsrum. Finnen betragter badstuen som en helligdom og ser i denne helsebod for mangen sygdom. Hele familien bader sammen. Heden blir ofte høi. Man skvætter vand paa glødende stene. Man piffer sin krop med birkeløvssris, guider sig godt, og saa afkjøler sig ved at gaa ut i sneen eller kaste sig i elven. En gang om uken bader finnerne — ofte om sommeren en gang om dagen.

I Norge har Gilert Sundt omtr. 1870 skildret rensligheden. Det stod sørgeligt til. Ansigt og hænder blev vasket hver lørdag, kroppen 1—2 gange i aaret. I Kristiania fik man i 1862 et bad. I løbet af de sidste 20 aar er der oprettet en hel del folkebad omkring i landet. Lægerne arbejder meget for at faa indført flere og flere bad overalt. Forbilledet har været den „finste badstue.“ Det er saaledes ovnen som giver denne badstue præget. Man murer her en ovn med rift. Paa riften ligger kampestenene. Under spjeldet er en aapning frem i badstuen. Denne aapning kan lukkes og aapnes. Nu op-

varmes kampestenene. Ilden brænder godt ut. Spjeldet lukkes og aapningen frem i rummet aapnes. Vand skvættes paa stenrøsen — kampestenene — og derved har man damp. Omkring i rummet har man bænker hvor man ligger og sveder, faar piffet sig. Man saaper sig ind og vasker sig, sveder og piffer sig, etc tilslidt en kold dusch.

Istedenfor den murede ovn har man jernovne, flæberstensovne etc. alt efter hvormange penger man har disponible til at koste for.

Vi (paa Jagernes) har kjøpt en dampkedel. Denne skal skaffe damp i baderummet, den skal opvarme vandet til duschen, den skal skaffe os centralopvarming. Vort badehus er indrettet slikt at vi ogsaa faar karbad. Vi har 4 rum foruten et lite karbadrum. Jeg tror, at man bør arbeide derhen at hver bygd, hver grend, hver gaard fik igjen sin gamle, gode badstova. Det kommer ikke før sanjen for rensligheten er vækket. Det kommer heller ikke før nogen begynder til at bygge saa folk kan komme og faa et bad — paa prøve — om ikke andet i begyndelsen.

I gammel tid vokste folk op med den forudsætning at bad hørte med til de mundgaaeligste livsforudsætheder. Da var det rødme i kinderne. Da taalte de temperaturforandringer. Da var de friske. Nu derimod. Vi er kommet op i en tid da folk tror, det at være ren er luksus. Følgen er at vi har blebbede folk i alle aldre, blodfattige og syge mennesker. De maa ha paa sig uldsjorter og andet rart hvis de skal resifere fulde eller temperaturforandringer. Man faar med andre ord, kulturprodukter som ingen ting er værd. De dør i 20 aars alderen fortvæet. Nei har man ikke rødme i kinderne har man ikke friskhed i viljen, i sindet!

Vi maa komme dit som finnerne: selv den fattigste husmand sin badstue — eller som japanerne: alle sit karbad. Skal

vi naa dit, maa vi faa den opfatning at bad er det nødvendige vi har i livet.

Den betingelse man sætter til et bad er mange og da hensigten med folkebad er den at skaffe alle bad, maa det være billigt. Skal de badende faa et billigt bad maa man ikke ha gjæld paa huset og inventariet.

Jeg vet ikke noget mer trælsomt end at arbejde for at faa til et bad, men man kan vel naar resultatet er naat være forvisset for at man har gjort en god sak for sine medmennesker.

Det kunde være mangt og meget til at sige om badets historie og indredning, men jeg er bange for at jeg allerede nu har trættet Dem for meget. Maalet for os er at faa et bad uten gjæld, og derfor var vi faa dristige at henvende os til velvillige mænd — gode Valdriiser som er nu i Amerika.

Venlig hilsen,

R. E. Dnstad.

(Amtsdyrlæge.)

Sagn og smaaistubber fra Sætersdalen.

Af Knud N. Sælle.

(Fortsættelse fra No. 48.)

Findalen. Dette dalstrøg ligger to norske mil øst fra Valle. Naar man reiser den saakaldte Bispevei, som gaar over heien fra Valle til Moland i Telemarken, faa gaar man gjennem et fjeldskar, som kaldes Søndreiskaar, hvorfra man har en herlig udsigt til de fleste bygder i Valle sogn. Fremdeles stiger veien endnu et stykke, før man kommer op til høieste punkt mellem Sætersdalen og Findalen; dette sted kaldes Rolvskvil og er isølge sagnet Gangerolfs hvileplads. Stedet betegnes med en del stene lagte omkring, hvor han skal have ligget, saa at leiet skal vise dimensionerne af den berømte kjæmpe's legeme.

Længden var over syv fod og bredden forholdsvis. Derfra bærer det nedover mod Findalen, forbi Koppesnuten og over Valaaen ved Valevand, faa kommer man til Sunnestøl. Der ligger Sunnestølnuten paa nordsiden af bispeveien, og tæt ved veien ligger en stor sten som er delesten mellem Søndre og nordre Gosto; den bærer i sagnet navnet „Egjeleiv," som vi senere skal høre. Derfra gaar bispeveien forbi sætrene: Gaamaalsbø, Væfra og Nyeistøl, over elven Findøl og forbi Skareistøl til amtsgrændsen mellem Nedenæs og Bratsberg amter. Findalen er over en norsk mil lang og gjennemstrømmes af elven Findøl, som gaar ud af Findalen i sydøstlig retning ind i Telemarken og videre sydover gjennem forskjellige bygder i Telemarken under ligesaa forskjellige navne; den falder i Topdalsfjord ved Kristianssand under navn af Topdalselv.

Før den sorte død var Findalen beboet og udgjorde et eget kirkefogn. Kirken stod paa Kirkeholmen, som ligger omtrent en halv norsk mil sønderfor bispeveien. Bispeveien kaldes den fordi Biskoperne paa sine visitatsreiseer gjennem Sætersdalen i gamle dage reiste denne vei til Moland i Telemarken. Den sidste Biskop som reiste denne vei var Jakob von der Lippe omkring aar 1850. Foruden de ovenfor nævnte sætre, er der en hel mængde af dem baade nordenfor og søndenfor bispeveien, og paa flere af dem kan man tydelig se, at der har været drevet agerbrug, hvilket synes bekræfte sagnet om at Findalen har været bebygget. Antagelig herjedes Findalen af den sorte død paa samme tid som nabodalen Sætersdalen og rimeligvis i sommermaanederne, hvilket man maa slutte af sagnet om Lora — og saa skrevet Lore — udtales Lørø. Hun boede paa en sæter, da gaard, som kaldes Nuten, en fjerdedel mils vei nord fra Gaamaalsbø. Andre sige, at hun boede paa Gaamaalsbø. Efter at fotten havde herjet Findalen befandt hun sig ganske alene og længtede efter selskab og omgang med folk. Da det

led over vintersølvhøvet, besluttete hun at drage ober til Sætedalen, hvor hun haabede at finde folket ilive, for der at feire julen. Hun drog da hjemmefra vadende i dyb sne og kom saa langt som til Finnestølmuten, der satte hun sig for at hvile ved den før omtalte delest, Egjeleiv, og medens hun sad der, syntes stenen at tale til hende paa følgende maade: Dikka, dikka Lore! Vake de brau te jole! Notti ei aa dagan twai so lengje æ de te jole. Andre fortæller dette sli: Dike di, dike di Lore o. s. v.; jeg er tilbøielig til at tro, at det skulde hedde: Døke dø, døke dø o. s. v., som endnu bruges i Sætersdalen, som „ortøkje“ for at bekræfte et udfagn.

Svad der senere blev af „Lors“, derom tier jagnet. Digteren Gunnar Rysstad har i sin digtsamling „Sugsjaa“ skildret hende i følgende sang:

Lore.

Langt ifraa foff, langt in paa hei,
Der site ei gaamo kaane.
Daganne ityttast mei aa mei.
Du ser intje sol hell maane.
Eijemo, eijemo Lore
Lifevæl lengtar ti jole.
Notti æ traa, aa dagann æ graa.
So lengje æ de ti jole?

Svartedauen hev jare fring
Ma føre se foffji sopa.
Eijemo studrar hu, staffars ting,
Du ser fje fo ramnehopa.
Eijemo, eijemo Lore
Lifevæl lengtar ti jole.
Notti æ traa, aa dagann æ graa.
So lengje æ de ti jole?

Der tefe so veire langt in aa hei,
Ma vinden hler aa tutar,
Ma snjoren aukar alt mei aa mei,
Det stødt jeg te uveir grutar.
Eijemo, eijemo Lore
Lifevæl lengtar ti jole.
Notti æ traa, aa dagan æ graa.
So lengje æ de ti jole?

Dag ette dag aa nott ette nott
Du eine lyt inne trøite.
Seim ha eg lote, hu traatt hev tott;
Men hu iyster so mæ aa brøite.
Eijemo, eijemo Lore
Lifevæl lengtar ti jole.
Notti æ traa, aa dagann æ graa.
So lengje æ de ti jole?

So li de utive folkverb-dag,
Daa tifj' hu at dagen lengjast. —
Zau, no lyt eg heim i jole-lag,
De funna, de funna trengjast.
Eijemo, eijemo Lore
Lifevæl lengtar ti jole.
Notti æ traa, aa dagann æ graa.
So lengje æ de ti jole?

So kjem hu mæ stræv heim aa Bifhei-kleiv
Ma ser n'i dei djupe dala.
Daa syng de i deildinne Ingjeleiv
Ma so ti 'enn Lore talar: —
Dike di, dike di Lore!
Vake di bran ti jole!

Notti ei, aa dagan tvei
So lengje æ de ti jole!

Na so heldt hu jol paa vidde hei,
Hu viste kje dalen va øye.
Hu totte, hu va kje eijemo mei
Si steinan veit jol so nøie.
Dife di, dife di Tore!
Vafe di brau ti jole!
Notti ei, aa dagan tvei
So lengje æ de ti jole!

Storfigri.

Af Ole Rustebakke.

Jeg er taknemmelig til alle som skriver i „Samband“ uanset hvad bygdelag de er fra i Norge, men allerhelst vilde jeg se ildt mere fra Valdres og fra den bygd hvor jeg er bedst kjendt. Det er ligesom saa koseligt at saa skjærpe sine tanker paa en gammel erindring, og for at denne slags korrespondance ikke skal dø ud, vil jeg selv være med i laget og spørge om der er nogen med, som kjendte Storfigri, en gammel kone, som reiste fra gaard til gaard i omgangslægd. Hun hadde vist været fattig alle sine dage. I kunsthenjende var hun vist ingen fremragende personlighed, men i et fag, saa var der ingen af den yngre slægt som kunde gjøre hende rangen stridig, og det var i at spinde purkebust og nautehaar. Undertiden kunde hun nok tillade sig et kraftigt udtryk, naar hendes materiale ikke vilde holde sammen eller naar de stive buste satte sig fast i rokkepiben; men ellers var hun snil og omgjengelig, og naar hun talte til nogen var det altid med et smil og venlighed lyfte ud fra hendes øine.

Vi var en hel flok viltre jmaagutter paa Rustebakke og naar støi og leven blev uudholdelig, da brugte hun at kalde til orden paa følgende maade: Naa, kom og jæt eder her, jmaagutter, saa skal jeg fortælle eder noget. Saaledes fortalte hun: Jeg er født og oppvoxten paa Storbraaten, en husmandsplads under gaarden Gaugsrud. Jeg har ingen søfende og min far er død for saa længe siden at jeg kan ikke mindes ham. Min mor var stor og stærk, og vi svarede for pladsen med hvad slags arbejde som kunde træffe. Vi hadde en ko og nogle smaafrøter, saa at vort udkomme var ikke saa værst. Saa blev det da engang bestemt, da jeg var i 14-aars alderen, at vi skulle op paa jæteren og gjæte kreaturerne til værten og paa samme tid skulle vi ta med de kreatur vi selv hadde og vogte alle under et. Dette gif nok saa bra første del af sommeren, men saa en vakker dag medens vi holdt paa at nærme os jæteren i aftenrumringen, kom der frem en bjørn og tog vor eneeste ko i struben og slængte hende overende. Min mor mumlede noget for sig selv og jagde derpaa: Nei ikke denne gang, mester bjørn, skal du saa noget, naar jeg selv er tilstede. Hun hadde et godt træstykke i haanden. Det lod hun suse gjennom luiten mod bjørnens nakke med saadan kraft at han slap sit tag. Men til gjengjæld reiste han sig op paa bagbenene og kom saa i fuldt raseri mod min mor, og hug den ene lab i hendes nakke og kastet hende til jorden bevidstløs. Sovedbeklædningen revs af og hud og haar slængedes løst.

En stund stod bjørnen og ligesom ventede paa, at hun skulle komme igjen og optage kampen. Men da der var intet tegn til liv tog han hende paa sine sterke arme og bar hende gjennom skovkrattet. Da de forsvandt vendte jeg mig for at se efter koen og, til min store forundring var hun kommet paa benene og allerede i fuldt sprang paa hjemveien, og jeg fulgte dens eksempel. Smaat og stort kvæg ligedan. Ankomne til

jæteren gif de uden vanskelighed ind og ingen vilde være den sidste gjennem døren. Jeg bandt dem saa fort jeg kunde.

Da dette arbeide var udført gif jeg ind i jæterbuen og saa fatte jeg mig til at græde. Men hvad tror du saa jeg hørte udenfor? Der var nogen som i raske skridt nærmede sig. Jeg ryste af rædsel, der jeg sad, og tænkte: nu skal du se, bam-jen er her for ogsaa at ta mig. Men saa gif klinken op — og min mor kom gjennem døren, og vaklede bort til sit tarvelige leie. Dog hadde hun kræfter nok til at fortælle hvorledes hun blev frelst. Bjørnen bar hende ned til en moosebegrøet myr. Ser lagde han hende ned og begyndte at grave et stykke fra hvor hun laa, men kom flere gange tilbage og lyttede, om der skulde vise sig liv hos hende. Til sidst blev hullet, eller graven, saa dyb at hun blot kunde se lidt i ragget paa ham. Nu, tænkte hun, er tiden at prøve min lykke. Saa svøbte hun haaret tilbage over hovedet, og lagde til sprangs, og heldigvis kom væk ubemerket.

Da denne hændelse blev spurgt nede i bygden, kom der flere folk op, saa at alt jeg hadde at gjøre var at pleie min mor. Da hun hadde ligget saadan i en tre uger sagde hun: Na men, Sigri hvorledes kan vel dette bli? Vi har jo ikke noget løv til jauerne og gjederne vore til vinteren. Jeg tror det er bedst du tager øksen og hugger ned den store bjørken derborti skogkanten, saa skal jeg siden komme og hjælpe dig. Jeg hadde ikke stor øvelse i at bruge øksen, men flis efter flis gif af, snart paa den ene side, snart paa den anden og til sidst gif bjørken ned! Saa stod min mor op. Vi fattedes laubkniv eller andre redskaber, men hun brød kvistene af med fingrene og bandt den i „kjærver.“ Naar disse var tørre satte vi dem i „lyer“ for siden at transportere dem paa vinterføre. Fra denne stund var min mor oppe til hver dag og bedredes efterhaanden. Vi sankede mere løv til vi fik os et godt oplag til den tid vi reiste hjem om høsten.

Vi beholdt Storbraaten til længe efter at jeg var 20 aar, men jeg kunde aldrig merke at min mor hadde tabt noget af sin arbeidsdygtighed ved hint møde med skogens konge.

Saaledes fortalte Storsigri, og omendiskjønt den samme historie kom igjen flere gange, saa syntes den til hver gang lige ny. Saa vidt jeg ved er den aldrig blevet tryk, maaske fordi disse folk var saa ubetydelige. Den plads de indtog i samfundet var af den lavejste og deres jysler gif i det smaa. Men de gjorde sin del for tilvarelsen af baade folk og fæ; derfor lad os mindes dem med ære.

Vesleknut paa Vakka.

Sambands læsere vil kanske erindre han Vesleknut paa Vakka, Svarvar'n, fra No. 43 for november f. a. Nu skal jeg paany opvarte med nogle stubber, hvis redaktøren finder det spalterum værd. Skal ta lidt af hvert, men læseren saar undskyld, om noget af det ialfald skulde høre til det utrolige. Fantasierne kunde, som bekjendt, sommetider løbe løbsk for ham. Og saa skal jeg forsøge fortælle i hans egen dialekt, men desværre ikke med den vægt og egen betoning paa ordene, som var særegent for ham. Det blir derfor kun et blegt billede af originalen.

Dæ va ei gong mæ e va paa Vakka, at e tok børfa mi o vilds sjaa uppi skogen ette fugle. So e kom so langt so aust-paa Naasmynradn, der vart e var'e eit rjupøhubu hirtunde ei grøn. E la au o skaut jnøggast e kunnna, men so haddø e ein jødnlatain o den gløimds e ta or hørsjøpipun sjø e skaut. Daa e kom hurtaat grøn, der sat dæ — brænnø me — fji tølvs rjupo paa lataine. Ja, e tok latain, e, o la'n paa øfse o rusla viar-rø. Komin eit lite stykkji, saag e ein røv, so jiff lea o feja

je traft burti skogfante. E skunda me o læa bærja att, men so e skuldø ha i hagl, der haddø e førstyr haglpungøn min. E leitth i lummo, o e leitth i skræppun, men ingøn haglpung fann e. So tok e ein firtum spikar, e haddø i trøslummun, slestø den niø børsøpipa o skaut. Mæ dæ sama dæ small spratt røven i, men'n kom fji taa flekke, før e hadde skete'n i rova o spifra'n fast atve ei grøn. So tok e tøllknivøn min o vildø stikkø i heilin paa'o, men trøllø spelstø sleg, at e sekk berrø jeve'o ei riipø i nasin. So spikka e me taa ein jild bjørkø-lurf o te o dænji o slaa før o faa livø taa'o. Men tru du fji, at tjvøfanten va go te o sprenji se ut ijøno den riipa e haddø gøve'o i nasin o dra te skogs, o skjinnø laag att paa snjøe aldelis font. Ja, e tok skjinnø paa armøn o la latain mæ rjupo paa aavør okfle o rusla paa heimvægøn, før e jordø fji mæ gaa længør førutta hagl.

Romin eit stykkji niø Sakkøbakk, der hørdø e dæ skræpa i snjøe traft attafør me, o daa e smiddø paa huvu, kom dæ ein graabein mæ gapandis kjast ette. O mæ di sama han glekthø ette dei ættastø rjupun, der trækthø e nævin inn i gapø paa'o, ytthø paa te e sekk taf i rova, jordø so ein slett mæ høndu o rængdø fantu so'n tok te sprangø uppijønø bakkinn att. Mærø ette jaag e'n att austi Sjølløjjelle, o daa tok' n te bli lpin att paa hinø siun.

* * *

Dæ va eit aar jift paa summare at e tok me ein tur austi fjælle før o sjøstø o jiftø. E kom aat Etn der ve Trøllaasvæp o slo uti. Dæ va lænji før e kjendø noko, o e tænkthø mest gange aat Fulsend ell Dokkun. Men mæ ei gong jaag e vaæen tok te o rørvø se. E jaag traft, at dæ va ein vassin ein so va i, o e ga'o go ti. Endøle slo e upp, men — bevarø de, mini-jji — va dæ fji so du skuldø sleji upp ein heil lauvkjærv. Vaæen rauf aav o heilø hurvøn slaug langt inn i haugøn. Daa

e kom dit, laag dæ ein stor jift, ei oks o ein dau hare nemæ ei fjørr. E haddø stænde unglæ mitt i vintørvæge, o der haddø ein fjørrar slest okse si taa skæste um vintern, han haddø hogge høl paa is'n før o vatnø heste si. Skrokøn haddø no rønne ijønø okjøveo, so haddø jiftøn bete. Snjø i haugø jat harin, o den haddø okse sleji kvætt ihel, daa ho datt ne.

E vart i fjelle ei beko's ti, o før e kom heimatt, kom dæ regdn, so bækkji o æna vaks upp. Daa e kom att Flassaa'n, va dæ ein heil mængde mæ jift gange upp or Melsend. Dei va paa tur neaavør att, da e kom. E kasta me tvært aavør elve før o møtø dei, men dei kom so stært, at dei støttø te me paa bringa so e va flen før magamunne i mangø daga. E tok jeks o trædævø aavæfør va'e o seks o trædævø neafør va'e, o ingøn mindrø enn paa seks mærfø, o daa haddø e jamt seks pund.

* * *

Dæ va ei summæ e va i Dølo paa arbei. Dæ va enddaa sleg æveldandø slæum dæ aarø, at dæ jaag stykt ut mangø stæne. Paa Vole va dæ reint sjørgale. Jore jift i buljo for du jift, o mann va me før guß slyld bergø eigødommøn haß. Ja, e tok me ei staurstong, e, o jift burtpaa marke der e jaag, at vatnø haddø pnygt se te allø mest. Der staura e stonge niø jore, o daa kom vatnø so fort, at dæ jift himils høgd o kom neatt so regdn i mangøldiggø daga ettepaa. Jore tok te sigø o seig mangø ælne, o gar'n va berja. Dæ va sleg sjørfærdøle æsjør paa dei gare, at stogo va timbra paa ein øppøfløte. Summærn ette va e paa Vole att o grov aafør, o daa fann e att øppøfløtin i jørn langt nepaa eigødome der. Den haddø æke i æsjørn i dei sværvø slæume summærn før.

Ein summæ e va i Gudbrandsdæle paa arbei, kom e te Steig. Dæ va enddaa mitt i slæattøn detta, o mann vildø endøle ha me te slæa. Ja, e vart mæ, e, men so haddø mann

jo reint kient te lja, at e fyt jiff aat jnium um morgon o jordø me ein lja, o jo ilo e daglaattu te klukka va ellevø. Mann vildø endøse kjøpø taa me ljaan, o hau me ein dalar før'n, men e vildø kji selja'n, e, dæ va endaa ein spenksljaa detta, jo dæ kji va bakke paa, o jo e haddø kjøft taa gamlø Meiarjaane.

Østre Slidre, Mars 1912.

R.

Gilbert Kjørstad død.

Ør. redaktør!

Vær venlig at indtage nogle spredte bemærkninger i „Samband“ angaaende en gjæv ven og Valdris og medlem af Valdris Samband, som nylig blev bortkaldt herifra ved en meget hastig død. Denne mand var **Gilbert Kjørstad**.

Navnet Kjørstad er vel kjendt over hele Valdrisdalen, en hel del af denne slegt har været kjernefarer; den nys afdøde var heri ingen undtagelse. Gilbert Kjørstad var søn til Harald Kjørstad (den sidstnævnte lever endnu her i Pope Co.) Gilbert var født i Wisconsin for ca. 40 aar siden, kom her til Pope Co., Minn., for omtrent 30 aar siden og har hele tiden været bosat her. Sjelden har noget blevet modtaget med større eftertanke og sorg end den nyhed, som blev fortalt og bragt omkring baade mundtlig og over telefon, at Gilbert Kjørstad, den 28de Februar ved middagstider var falden ned død ude paa sit gaardstum. For familie, menighed, Town og county var hans bortgang et meget stort tab.

Kjørstad var i besiddelse af gode kundskaber, og blev saaledes benyttet meget, maaske mere end nogen anden, til forskjellige tillidshverv, saavel i kirkelige som verdslige gjøremaal; hans venlige væsen og bramfrie optræden bragte ham venner alle steder han blev kjendt. Sin farn arbejdede han mest praktiskt muligt og var anseet som en af de mest fremad-

stræbende ogsaa i denne retning. Som janger var Kjørstad en kjæmpa; alle 3 ældre Valdriser huser vist klukkarn i Norge Murdal E. O. Kjørstad, hvilken vældig, vakker sangstemme han hadde. Jeg har hørt dem begge, og maa sige at den nys afdøde ikke stod tilbage for sin store farbroder paa sangens omraade.

G. Kjørstads moder døde for mange aar siden, hun var en søster til vor agtede sambygding Sam Thompson af Mt. Soret, Wis. Pastor Benson, Alexandria, Minn., var afdødes søstendebarn paa mødrene siden, og mange flere noksaa fremragende personer kunde nævnes af hans nærmeste slegt, saa han havde godt at lignede paa som det siges.

For 6—7 aar siden blev Kjørstad gift med Ragnhild Landsrud, hendes forældre er oprindelig fra Slidre, hun samt tre smaa børn har i ham mistet en brav egteskelle og forsørger. De eier alles sympati og medfølelse nu i disse tunge tider; og den som altid vil og kan hjælpe i sorgens tunge dage, han hjælper ogsaa disse nu.

Ørbødigt,

L. S. Belgum, Farwell, Minn.

18de Mars, 1912.

Ragnhild Bjørnson død.

Atter er en af de gamle vandret bort, idet Mrs. Ragnhild Bjørnson døde den 12te Januar 1912 hos sin datter, Mrs. E. O. Sather i Minneapolis, Minn. Hun var født den 24de December 1824, paa gaarden Fosfebraaten nordre Murdal, Balderø. 3 aaret 1868 udvandrede hun med sin mand, Knud Bjørnson Dobre og familie til Amerika. De bosatte sig først i Manitowoc, Wisconsin. Efter 4 aars forløb flyttede de til El Paso, Pierce County, Wisconsin, hvor hun boede indtil

hendes mand døde 9 aar siden. Efter den tid har hun for det meste opholdt sig hos sin datter i Minneapolis.

4 børn overlever hende, nemlig, Helleborg gift med Ingebret Bold, Martell, Wis., Bjørn, som bor paa den gamle farm, Ragnhild gift med Edward D. Sather i Minneapolis og Kari Adams, som er enke og bor i Locoma, Wash. En søn Anders døde for 28 aar siden efterladende enke og 3 sønner. Hun havde 26 børnebørn og 4 børnebørns børn. Hun blev begravet den 14de Januar 1912 paa Syd Rush River menighedens kirkegaard, ved siden af sin mand. Hun var en af de stille i landet som altid stod rede til at række en hjælpende haand hvor det trængtes, og var agtet og elsket af alle hun kom i berøring med. Dette viistes eftertryffeligt ved den store deltagelse da hun stedtes til graven. Af den store søskendeflokk, 9 ialt, er der nu kun 2 igjen, nemlig Anders Anderson Fossebreen, Clontarf, og Gunhild Bergsbakke, Cyrus Pope Co., Minn.

B. R. B.

Pastor N. J. Ellestad.

Ved Pastor Ellestads bortgang mister Valdris Samband et af sine ældste og bedste medlemmer. Hans bortgang er i bladene anmeldt og hans virke saa vel omtalt at vi blot kortelig vil bringe hans minde vor hyldest og byde hans sørgende familie og vennefreds vor samfølelse i deres store tab.

„Skandinaven“ indeholdt følgende træffende karakteristisk af Pastor Ellestad, i anledning hans forflyttelse til Pacifickysten: „Det er noget tilforladeligt og traust ved denne staute Sogning, som vækker tillid og vinder ham velvilje, hvor han færdes. Han er egte norsk til hjerterødderne og kjender vort folk, dets evner og opgaver, og er en af vore stærkeste talsmænd for bevarelsen af det bedste i vor fædrearv. Pastor Ellestad tror ogsaa paa en samlet og stærk norsk lutherisk kirke i dette

land, og er en af de foreningsvenner, som ved sit bredsyn og sin hensynsfulde optræden virkelig baner veien for forening.“ Men han var ogsaa en staut Valdris, idet hans far Jørgen Gulbrandsen fra Ellestad i Lomens anneks til Vestre Slidre, var udvandret til Sogn og blev der gift med Brita Nilsdatter Bange i Vik, Sogn. Der blev Nils født den 17de Mars, 1845. I 1857 kom han til Amerika. Han fik sin uddannelse ved Luther College og Concordia Seminar i St. Louis, og blev prest i 1874. Siden 1903 var han den forenede kirkes viceformand.

Slig er det.

Om det jeg tænker at skrive nu, faar jeg lige med konen som bragte en foræring til sin nabo: „Det er bare stammen.“

For nogle dage siden kom jeg tilfældigvis ind hos en norsk familie. Det var en 4—5 barn der, jeg kan ikke saa klart huske det. En gut, antagelig 8 aar gammel, stod og saa paa mig. Jeg spurgte ham hvorledes han likte sig paa skolen, og om de ikke havde megen moro i kjelkebakken om dagen. Gutten svarede mig ikke men satte store øine og begyndte at gaa bagover. Jeg kunde ikke for øieblikket begribe hvorfor han ikke svarede mig; men saa gif det op for mig: Muligens han ikke forstaar norsk? Jeg rettede derfor et spørgsmaal til faderen: „Lærer De ikke Deres barn norsk?“ „Nei,“ ja han. „Hvorfor ikke?“ ja jeg. „So, fordi jeg taler norsk og fjerringen min taler vossing og af den grund saa taler vi bare det engelske sprog i vort hus.“ Jeg blev næsten stum; jeg vidste ikke rigtig hvad som passede bedst, enten le eller græde; thi naar uvidenheden blir saa stor ser det mørkt ud for norskens bevarelse iblandt os.

German Karlsgodt.

At et brev fra Burke, Wis. . . . Jeg forstaaer at Samband har til hensigt at forsøge at samle det norske folks historie — de som er kommet her til sit nye fædreland Amerika. Saa ser det ud for mig, at hver, enten det er mand eller kvinde, som vil vedkjende at de tilhører det norske folk, yder dette en smule tanke om at sende ind optegnelser om sig selv. Dette vil bidrage til en interessant historie for efterslægten.

Jeg reiste ud fra Evene i Numedal med mine forældre og søskende om vaaren 1855, og vi reiste ud ifra Drammen med seilskibet Familien og dets fører var kapt. Julius Alun. Jeg kan huske, de jagde den største mængde af emigranter paa skibet var fra Valders. Det var i sidsten af Mai vi drog ud fra Drammen og kom iland i Quebec, og saa videre til Chicago. Der blev de spredte paa flere kanter.

S. G. Ramberg.

Hallingen og Storethune-Eivind.

Meddelt ved N. N. Quale.

Med det samme jeg sender ind min subscriptionsformyelse vil jeg sende nogle ord om en hændelse i Norge. Der var tre Thune-gara i bygden. Engang kom der en halling ind i bygden, og som han gik og ruslet der, saa han ikke rigtig blidt paa midtre-Thune manden, Eivind, for han havde ord for at være lidt stærk. Saa hændte det at hallingen kom ind der efter de havde lagt sig, og sagde: Stat op no Storthune Eivind, so ska ta de so juridn ska spretta taa de, og det sagdes at han skal bede ham mer end en gang. I kast bar det. Eivind lagde hallingen borti peiseroen. Da sa hallingen: Men kunna du kji, Storthune Eivind, ha sønne'n an plass o lagt me paa, om du kji ha lagt me borti ellmyrja, sel? Ifra den tid blev disse to gode venner, jagdes det.

Riste over bygdelagene,

med først hvert lags formand, dernæst dets sekretær:

Valdris Samband, N. N. Beben, 614 Oak St., Minneapolis, Minn.; N. M. Sundheim, Minneapolis, Minn.

Telelaget, N. N. Trovaten, Fargo N. Dak.; S. B. Salverson, Fargo, N. Dak.

Hallinglaget, Dr. Olaf Th. Sherping, Fergus Falls, Minn.; Prof. J. P. Hertzgaard, Moorhead, Minn.

Numedalslaget, S. S. Strøm, Hillsboro, N. Dak.; O. O. Enestvedt, Sacred Heart, Minn.

Gudbrandsdalslaget, Rev. L. P. Thorbeem, St. James, Minn.; Svar Olstad, 1302 Washington Ave. So., Minneapolis, Minn.

Trønderlaget, konsul G. Bendse, Grand Forks, N. Dak.; Prof. L. C. Wollan, Fergus Falls, Minn.

Nordlandslaget Rev. J. A. Johansen, Spicer, Minn.; Julius Bauman, Carlton, Minn.

Sognalaget, Rev. O. Refsdal, Chetek, Wis.; O. Williamson, Watonna, Minn.

Selbulaget, N. O. Serum, Halstad, Minn.; O. G. Nglem, Princeton, Minn.

Rosjelaget, Prof. L. Voe, Forest City, Iowa; L. L. Torgerson, Aiefter, Minn.

Satesdalslaget, Wj. Bjørnavaa, Starbuck, Minn.; G. Grumdesen, Twin Valley, Minn.

Nordfjordlaget, Rev. N. J. Meland, Lodi, Wis.; Rev. N. Anderson, La Crosse, Wis.

Landingslaget, S. N. M. Steen, Northfield, Wis.; C. G. Beck, Lake Preston, S. Dak.

Lotningslaget, John C. Gran, Spring Grove, Minn.; M. P. Thune, 2247 Fillmore St. N. E., Minneapolis, Minn.

Nsterdølslaget, N. L. Moen, Fergus Falls, Minn.; Ole Hoi-berg, Kathryn, N. Dak.

Søndmørslaget, Dr. G. Fjelde, Mercrombie, N. Dak.; Rev. T. Nørstad, Dwight, N. Dak.

Risøenlaget, Th. Gunderson, Beloit, Iowa; O. M. Onsum, Highwood, Ill.

Hadelangslaget, L. A. Walby, Hudson, Wis.; Per Jacobson, Hudson, Wis.

Solunglaget, Amund Østmo, Grand Forks, N. Dak.; C. M. Berg, McIntosh, Minn.

Sigdalslaget, N. B. Pedersen, Rothsay, Minn.; G. T. Hagen, Crookston, Minn.

Wisconsin Telelag, Rev. E. S. Urberg, Blair, Wis.; O. L. Ormbreck, Arcadia, Wis.

Iowa Telelag, Rev. A. J. Torgerson, Lake Mills, Iowa; I. G. Tweed, Lake Mills, Iowa.

Tin og Gransherredslag, Halvor Odgaard, Oldham, S. Daf.; Lars Stenjon, Oldham, S. Daf.

Sundalslag, L. N. Anderson, Stevens Point, Wis.; E. G. Gladwed, Lake City, Minn.

Hardangerlag, Wollert Hildahl, Sioux Falls, S. Daf.; S. N. Jordahl, Sioux Falls, S. D.

Stavangerlaget, Rev. E. J. Eastvold, Jewell, Iowa; Rev. D. Shefweland, Lisbon, Ill.

Søndhordlandslaget, Rev. L. D. Thorsen, Eagle Grove, Iowa; Geo. Larjon, Story City, Iowa.

Binger-, Odals- og Eidsfjoglaget, J. E. Jacobson, Dazeh, N. D.; Christian Chr. Lund, Neenah, Wis.

Hordalag (Horder og Bergensere), N. G. Hoffstad, Augsburg Sem., Minneapolis, Minn.; Roy Eide, 2414 4th St. N., Minneapolis, Minn.

* * *

Af tillyste bygdelagsstevner har vi merket følgende:

Telestevne for Wisconsin i Stoughton, 17de Mai.

Binger, Odals og Eidsfjoglaget i Minneapolis, 4de Juni.

Tindøler og Granheringer i Glenwood, Minn. 5te og 6te Juni.

Nordfjordstevnet i Moorhead 5te og 6te Juni.

Sognalaget i Owatonna, Minn. 5te og 6te Juni.

Søndmørslaget i Moorhead 8de Juni.

Hallinglaget i Spring Grove, Minn. 12—14de Juni.

Nimedalslaget i Fargo, 12te Juni.

Sætedølsstevnet i McIntosh 13de og 14de Juni.

Selbulaget ved Marietta, Minn., 20de og 21de Juni.

Sigdalslaget i Fergus Falls 24de og 25de Juni.

Sundalinger, Øffendalinger og Albundeidinger i Minneapolis 29de og 30te Juni.

Stavangerlaget i Forest City, Iowa 28de og 29de August.

De fleste lag har vist baade bestemt og kundgjort sine stebners tid og sted, men vi har blot de foregaaende datoer ved haanden.

Norwegian-American.

Et norsk-amerikansk nyhetsblad
i det engelske sprog.

Der er blandt de norske i Amerika et vidtstrakt krav for en avis af denne art, -- et blad som den opvoksende, ofte engelsktalende, slegt vil læse med interesse og derved vedligeholde de egenskaber og de kulturtræk, som de har faaet i arv fra sine forældre.

**Bladet udkommer ugentlig
og koster kun 1 dollar aaret.**

Skriv for eksemplar til

MOHN PRINTING CO.,
Northfield, Minn.

Abonner paa Samband!

Det udkommer hver maaned.

Det er et literært familieblad for det hele norske folk i Amerika, og vil levere den bedste folkelige læsning, ved norsk-amerikanske forfattere, som det er muligt at faa -- helst saadant stof som angaar de gjøremaal og interesser som det almindelige publikum forstaar og skatter, og skrevet af dem som faktisk og praktisk ved hvad de behandler.

Det er desuden tilegnet bygdelagbevægelsen, og er det eneste skrift, som har sat sig til maal, at tjene denne sag almindelighed, som dens særlige tolk og talsmand.

Skriv efter prøvehefter.

Samband udkommer hver maaned, og koster en dollar aaret. Med kontingent for et aar, send ind dit navn og adresse tydelig skrevet, med post-office, Stat (og husnummer i by.)

Kjøb helst money order betalbar til A. A. Veblen. Send saa det hele til

Samband
322 Cedar Ave., Minneapolis, Minn.

Lutheran Publishing House

NORTHWESTERN BRANCH

719 Hennepin Ave. MINNEAPOLIS, MINNESOTA.

Vi har paa lager komplet udvalg af bibler, salmebøger og god literatur baade i det engelske og det norske sprog. Skriv efter katalog, der tilsendes frit. Skriv til vort Decorah, Iowa hus for pris paa indbinding af bøger, tidsskrifter, osv.

Bjørnsons Samlede Værker Mindeudgave.

FEM BIND. 2,700 SIDER.

Heftet.....	\$7.00
I Shirtingsbind	9.50
Halv Marocco.....	11.50

SEND ORDRE TIL

The Free Church Book Concern

322 Cedar Ave., Minneapolis, Minn.

Stort Assortement i Malerverer

Pratt & Lambert's.....	Fernisser
Lowe Brothers'.....	Maling
Adams'	Koster
Malerers	Udstyr

EN GROS OG DETAIL.

Twin City Paint Company

111-113 So. Sixth St. = Minneapolis.